ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. XXXII. 5. Februariu. 1870.

(XLIII)

Gramatistii si ortografistii romani.

II.

J. Morariu, si Radu Tempea.

Dupa Sam. Micu si G. Sincaiu, corifeii si desteptatorii literaturei romane, amendoi transilvani, si amendoi, nu ne indoimu a o spune, de confesiunea gr. catolica, numai decâtu au urmatu, totu in decursulu seclului XVIII, alti doi gramatisti, erasi amendoi transilvani, inse amendoi de confesiunea gr. ortodocsa: J. Morariu, mai tardîu numitu Molnár de Müllersheim, doftoru de ochi, si Radu Tempea, directoru scoleloru nationali de confesiunea n. u. in Transilvani'a.

De viati'a acestoru doi barbati bene meritati, dein nefericire noi avemu prea pucine notitie biografice, er' deca cumu-va altor'a suntu cunoscute mai multe, amu dorí se le vedemu adunate si publicate mai tempuriu, pentru cá nu memori'a antâniloru antagonisti pre terenulu literaturei romane se piera cu multa rusînare a contemporaniloru loru, cari nu s'au ingrigitu a o pastrá cu pietatea cuvenita pentru zelulu si fatigia-le loru in tempure atâtu de grele, candu prea pucini romani se poteau eluptá la una stare destulu de tare pentru a lucrá intru interesulu literaturei nationali, si inca mai pucini pentru a volî si a face.

Dr. J. Morariu, dein Sadu, care in urma, nobilitanduse precumu se pare, la conumele ungurisatu si-a lipitu unu predicatu germanicu, si se scriea Molnár de Müllersheim, erá, pre câtu ne spune P. Maioru in Istori'a baser. pag. 113, frate cu calugarulu numitu Tunsulu, a' caruia rola si fatalitati suntu pre largu descrise la loculu citatu. Mai multe nu scimu.

De Radu Tempea, scimu inca si mai pucinu, de câtu ce aflàmu pre titlulu operei sale, si cà pre la a. 1841 se mai aflá la Brasiovu, pote dein famili'a lui, unu preutu, pare-mi-se érasi cu numele de R. Tempea. Domnii de acolo voru scí neindoitu si mai multe si mai certe despre acea fameli'a si genealogi'a ei.

Pre noi cu asta ocasiune ce ne preocupa, suntu operele gramaticali ale loru, de cari ne amu propusu a tractá aici. Tractàmu inse despre amendoue una data, nu numai pentru relatiunile espuse mai susu, ci mai alesu si pentru nesulu si relatiunea strinsa, ce se afla intre operele acestea.

Gramatec'a lui J. Morariu e scrisa in limb'a germana*), carea pre atuncia devenise limb'a oficiale a totu imperiulu, incâtu J. Morariu prein ast'a fece unu adeveratu servitiu natiunei romane, facundui limb'a accesibile chiaru domnitoriloru dtlei, cari nu poteau seau nu aru fí vrutu se intielega limb'a gramatecei Micu-Sincaiane.

Ea mai are si acelu meritu, cà de sî urmeza strinsu gramatecei Micu-Sincaiane, numai desvoltandu unele parti mai prelargu, — dar' are una multîme de esemple la tote regulele, ceea ce lipsesce in cea Micu-Sincaiana, si afora de acelea mai multe vocabularia copiosa, de sustantive, adiective si verbe romanesci, asia catu gramatec'a lui J. Morariu, pentru celi ce vreau se invetie de intr'insa limb'a romanesca, suplenea si defectulu unui dictiunariu romanescu, care pre atunci si lungu tempu dupa aceea erá totu numai in promissis, si eli de una data cu cunoscinti'a gramatecei castigau si una massa de vorbe romanesci, si mai tote, câte suntu de lipsa pentru usulu cotidianu, -- ceea ce dein gramatec'a Micu-Sincaiana nu se pote castigá.

Alte opere de ale lui J. Morariu, câte suntu date la lumina, si de cari avemu cunoscentia, suntu:

Istori'a universale, dupa Millot, 8-o, Bud'a a. (?), tom. I. Amu avut'o, dar' nu scimu,

---

*) Titlulu cartei: Deutsch-walachische Sprachlehre. Verfaßt von Johann Molnar, königl. Landes-Augen-Arzt im Großfürstenthum Siebenbürgen. Wien, bei Joseph Edlen von Kurzbek k. k. Hofbuchdrucker, Groß- und Buchhändler. 1788, 8-o (445 pagine numerate si 96 nenumerate).

ce s'a facutu, si asia nui potemu dá titlulu esactu.

Retoric'a sub titlu: petopікъ, adeкъ ꙟвъцъtꙋpa шi ꙟtoкmipea Фpꙋmoacei кꙋвжntъpi. Aкꙋm ꙟntжiꙋ izвodita пe лimвa pꙋmжneaскъ. Лa Бꙋda 1798, 8-o.

Economi'a Stupiloru̧, nu scimu, deca e cartea sub titlu: Повъцꙋipe кꙋ npaкcie кътpъ cnopipea ctꙋniлop. Ciвiꙋ 1808.

Er' gramatec'a lui R. Tempea e scrisa romanesce *), in carea urmeza pre J. Morariu, inse cu prea pucine esemple, si forà nece unu vocabulariu.

Destinatiunea ei, precumu se vede dein titlu, mai de aprope este pentru scolele natiunali, intielege normali si triviali, afara de cari nu scimu deca mai avea si altele confesiunea gr. ortodocsa dein Transilvani'a. Dar' folosulu̧ ei pre atunci, si multu tempu dupa acea, a fostu forà indoiela mai latîtu, in câtu ea sierbì totor'a, cari nesciendu alta limba, decâtu romanesce, nu se puteau folosí nece cu cea latina a' lui Micu-Sincaiu, nece cu cea nemtiesca a' lui Jonu Morariu. Cu tote cà si J. Vacarescululu, inca cu diece ani mai in a-ante dedese la lumina gramatec'a sa in Craiov'a si Vien'a, ci se pare cà in Transilvani'a nu s'a prea latîtu; celu pucînu R. Tempea, de o sî amentesce in prefatiune, dar' nu o a urmatu.

Scris'a elu ore si alte carti, afora de asta gramatica, nu scimu.

Dupa aceste premisa, noi, cá si mai susu, mai antaniu vomu dá aici prefatiunile amendororu gramateceloru, fiendu dein mai multu respectu de mare interesu, — si apoi vomu trece a esaminá cuprensulu aceloru gramatice, in comparatiune cu ale gramatecei Micu - Sincaiane.

*) Titlulu ei: Гpammatiкъ pomжnеacкъ алкътꙋitъ de Padꙋ Tempea Dipeктopꙋc Шкoлeлop Neꙋnite Nagionaлiчeщi npin Mapcлe Ilpingiпат ал Apdeaлꙋлꙋi. Кꙋ Cлoвozenica чeлop mai Mapi. Ciвii ꙟ Tinoгpaфia лꙋi Петpꙋ Бapт. 1797. 8-o (218 pagine numerate, si altele 18 nenumerisate.) Pre pag. ultima: Кꙋ кeлтꙋeала Чinсti Padꙋ Bepzea Пapox сатꙋлꙋi лꙋnг din Съчелea.

a) Gramatec'a lui J. Morariu, dein anulu 1788.

Vorrede.

So unvollkommen und mangelhaft gegenwärtiger Versuch einer Anleitung zur walachischen Sprache ist, so darf der Verfasser sich doch wohl mit der Hoffnung schmeichlen, eine Arbeit unternommen zu haben, die der Geschäftsmann eben so wohl als der Sprachforscher bisher vermisset hat.

In Siebenbürgen, Buckowina, und auch zum Theil in Ungarn, fordern die Geschäfte nothwendig die Kenntniss einer Sprache, die die Sprache beinahe des grössten Haufens ist; und so wenig Mühe es den Eingebornen des Landes, Ungarn und Deutschen kostet, sich durch blosse Uebung einige Fertigkeit darin zu erwerben; so selten ist bei dem Mangel einer zweckmässigen Anweisung, eine grammatisch richtige Kenntniss dieser. Die bisher bekannten Arbeiten und Nachrichten verschiedener Gelehrten sind zur Erlernung der Sprache theils nicht vollständig, theils nicht fasslich genug, ausser die Elementa linguae Daco-Romanae, diese in der That schätzbare Arbeit der Herren P. Klein und Sinkay, ist auch in der Rücksicht, walachische Wörter aus lateinischen abzuleiten, vollständiger. Herr Sulzer braucht in seinem historisch-polemischen Auszug aus dem Klein'schen Werke (in seiner Geschichte des trans-

Precuventare.

Ori câtu de neperfecta si defectuosa se fia acesta incercare de una manuducere catrà limb'a romanesca, autoriulu totusi cuteza a se magulí cu acea sperare, cà a intreprensu una lucrare, care panà acumu atâtu comerciantelui, câtu si filologului, a lipsitu cu totulu.

In Transilvani'a, Bucovin'a, inca si intru una parte a Ungariei, afacerile ceru neaperatu cunoscenti'a unei limbe, care e limb'a mai a tota populatiunea, si pre câtu de liusioru este celoru nascuti in tiera, Unguri si Nemti, asi castigá orecare facilitate intru insa numai prein conversatiune, pre atâtu de rara e una cunoscentia gramaticale corecta a ei dein lips'a unei manuduceri amesurate. Lucrarire de panà acumu si notitie-le mai multoru invetiati, spre invetiarea acestei limbe, suntu parte necomplete, parte nu destulu de chiare, afora de Elementa linguae daco-romanae, acesta in adeveru pretiosa lucrare a' dniloru P. Micu si Sincaiu, este mai completa si in respectulu de a derivá vorbe romanesci de in cele latinesci. Dn. Sulzer in estractulu seu istoricu polemicu dein opulu Miculianu (in istori'a Daciei transalpine t. II. p. 130. 269) se sierbesce cu literele germanice; pentru a premite alfabetulu romanu cu pronunci'a

alpinischen Daciens B. II. S. 130. 269) deutsche Buchstaben, das walachische Alphabet mit seiner Aussprache voraus zu schicken. Aus dieser Absicht glaubte der Verfasser gegenwärtigen Versuches nicht nur zum Behufe der Geschäftsmänner, sondern auch überhaupt zur genauern Kenntniss des Eigenthümlichen der Sprache sich der walachischen Schriftzeichen durchaus bedienen zu müssen. Die damit verbundene Darstellung der Aussprache durch lateinische Buchstaben kann den Liebhaber der walachischen Sprache in etwas leiten; wenn derselbe durchgängig bei dem Lesen auf die mit walachischen Buchstaben und Tonzeichen gedruckten Wörter Acht haben wird. Auch hat der Verfasser zu erinnern, dass der Buchstabe χ welcher mit dem lateinischen Schriftzeichen **ch** bezeichnet worden ist, um dem Worte den gehörigen Ausdruck vollkommener zu geben, manchmal allein durch **h** ausgesprochen werden muss, z. E. зъхар Sehar Zucker, пъхар Pehar Becher, etc. Wenn es dem Verfasser geglückt hat, damit noch vollständige, genaue und bestimmte Regeln zu verbinden, so hat er seine Absicht ganz erreicht; und wenn seine Arbeit dadurch nach seinem Wunsche gemeinnützig ausgefallen ist, so ist dieses eine schätzbare Belohnung der Mühe, die er in den von seinen ordentlichen Berufsgeschäften erübrigten Nebenstunden mit Vergnügen darauf verwandte.

Aller hi(st)storischen tieferen etymologischen Untersuchungen, musste er sich enthalten, weil sie durch seinen Plan ausgeschlossen wurden. Diese schienen ihm vielmehr in eine ausführliche, gelehrte Sprachlehre zu gehören, als in einem Versuch einer populären Einleitung, deren ganzes Verdienst in Vollständigkeit und Richtigkeit der Regeln und in Kürze des Vortrags besteht. Indessen hat er von letzteren eine nothwendige Ausnahme gemacht in der Menge der Wörter, die als Beispiele angeführet werden.

Bei dem gänzlichen Mangel eines Wörterbuches wäre die Sprachlehre von keinem grossen Nutzen, wenn sie nicht einigermassen die Stelle eines Wörterbuches mit verträte. Deswegen wird man auch den Anhängen, die eigentlich zur Sprachlehre nicht gehörten, gerne ihre Stelle vergönnen, so lange, bis ein walachisches Lexicon und Lesebuch sie entbehrlich machet; zu dem Ende hat er selbige in deutsch-alphabetischer Ordnung mit

lui. Dein acestu scopu autoriulu incercarei presente crediù de lipsa, a se sierbí preste totu de semnele literali romanesci, nu numai intru interesulu comerciantiloru, ci si in de totu pentru cunoscerea mai esacta a proprietatiloru acestei limbe. A laturea cu acestea, desèmnarea pronuntiei si cu litere latine, pote fí in catu-va de indereptariu amatoriului de limb'a romana, deca va fí cu tota luarea amente in lectura la vorbele tiparite cu litere si accentele romanesci. Autoriulu mai are de a oserbá si acea, cà liter'a χ, care s'a desemnatu cu semnulu literale latinu **ch**, spre a dá cuventului espresiunea cuvenita, une oria este de lipsa a se pronunciá numai cá **h**, precumu ӡъχар sehar Zucker, пъχар pehar Becher, etc. Deca autoriului va fí succesu afora de acea, a impreuná la acestea si regule complete, esacte si precisei atunci elu sia ajunsu deplenu scopulu seu; s, deca oper'a sa prein ast'a a devenitu folositoria dupa dorenti'a sa, acest'a va fí una pretiosa remuneratiune pentru fatigiulu, ce cu placere l'a pusu aici in orele, ce iau remasu disponibili dein ocupatiunile ordinarie ale oficiului seu.

Autoriulu fù necesitatu a se abstiené de tote cercetarile mai profunde etimologice, fiendu eschise dein planulu seu. Ele ise pareau a se tiené mai multu de una Gramatica mai estensa si erudita, de câtu de incercarea unei introductiuni populari, alu careia totu meritulu stà in complenirea si esactitatea reguleloru, si in brevitatea propunerei. Inse dela ceste dein urma facù una esceptiune necesaria, in multîmea vorbeloru, ce s'au produsu cá esemple.

In lips'a totale a' unui dictiunariu, gramatic'a ar' fí fostu de pucinu folosu, deca ea nu ar' fí suplenitu in câtu-va loculu dictiunariului. De acea si adausa-loru, ce proprie nu se tienu de gramatica, se va poté concede loculu ce ocupa, panà atunci, candu unu dictiunariu romanescu si una carte de lectura le voru face a fí de prisosu. Spre acestu scopu autoriulu la urma, in ordine

einer Anmerkung wie und wo selbe aufzusuchen sind, hinten angezeigt.

In historischer Rücksicht können diese Zugaben dienen die Philologen zu überzeugen, dass del Chiaro (in seiner Historia delle moderne rivolutione de la Valachia p. 237) und sein Nachschreiber Griselini (in der Geschichte vom Temesvarer Banat, Th. I. S. 243) sehr seichte Nachrichten von der walachischen Sprache geliefert haben, und dass das thunmannische Verzeichniss kutzowlachischer Wörter (in den Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker S. 178) nicht ganz ohne Abänderung für die feinere und reinere Mundart in der Walachei, Moldau und Siebenbürgen gebraucht werden könne.

Dass ich übrigens meine Anweisung deutsch geschrieben habe, bedarf wohl zu unseren Zeiten keiner Rechtfertigung; und einige Nachsicht wird der deutsche Leser dem Verfasser nicht versagen, der, ein Walache von Geburt, in seiner Jugend nie daran dachte, das Deutsche zu schrifstellerischem Gebrauche zu lernen, und nun als Augen-Arzt zu Studien anderer Art verpflichtet ist.

alfabetica germana le a aratatu prein una anotatiune, cumu si unde se se cerce acelea.

In respectu istoricu, aceste aditamente potu se convinga pre filologi, cumu ca Delchiaro (in istori'a sa delle moderne rivoluzioni della Valachia p. 237), si copiatoriulu seu Griselini (in istori'a banatului Timisianu Part. I. p. 243), au datu forte secc notitie despre limb'a romana, si cà catalogulu vorbeloru cutio-valachice la Thunmann (in cercetarile asupr'a istoriei poporaloru europene orientali p. 178) nu se pote usuá forà nece una scaimbare pentru dialectulu mai finu si mai curatu dein Romani'a, Moldov'a, si Transilvani'a.

Er' cà io am scrisu nemtiesce acesta a mea manuductiune, forà indoiela nu are lipsa de escusatiune in tempuri-le nostre, si lectoriulu germanu nu va denegá ore-care indulgentia autoriului, care fiendu de nascere romanu, in teneretiele sale nu a cugetatu a invetiá limb'a germanica spre scopu literariu, er' acumu cá oculistu e oblegatu la studia de alta natura.

Nota. Prefatiunea acesta in originale e scrisa cu litere germanice, ce se numescu fracture, er' noi pentru mai multa uniformitate o amu trascrisu cu litere latine, dealmentrea stricte dupa ortografi'a originalelui. Ce atinge mai la urma, de gramatec'a lui Sulzer, de notitiele lui Delchiaro si Griselini, precumu si de Vocabulariulu macedo-romanescu dein Thunmann, in operele citate; ne reserbàmu a tractá mai in diosu, ci cu alta ocasiune.

(XXXIX)

Documente istorice baserecesci.

16.

In nesu cu cele publicate panà ací, adaugemu pentru completarea acestoru diplome, si cele doue amentite mai susu, de si publicate amendoue inse aliurea. Dein acestea e:

Diplom'a lui G. Racoti, dein 10 Oct. 1643.

Nos Georgius Rakoczi etc. Memoriae commendamus etc. Quod licet nos superioribus aliquot abhinc annis ex authoritate nostra, ac potestatis Principalis (qua divina benignitate in hac Principatus coelitus nobis concessi administratione fungimur) plenitudine, post decessum, ac ex hac luce emigrationem, Honorabilis quondam Georgii Genadi*) Albae-Juliani, universarum Graecos, Rascianos, ac Valachicos ritus observantium, Ecclesiarum in Transilvania Superintendentis, in Vladicatus eiusdem functionem, juxta quaedam sibi praescripta, decenti modo administrandam, quendam nomine Heliam Jorest*) collocandum, promovendum, et statuendum duxerimus. nihilominus tamen idem Helias Jorest, ratione status sui ecclesiastici minus prae se habita, quippe qui in iisdem Ecclesiis praenotatorum rituum praeses, qua vitae innocentia, qua morum, pietatis sanctimonia, caeteros pastores officio suo Vladicali subexistentes praecellere, ac illis facis instar ardentis bono exemplo praeire debebat, perversorum morum suorum et affectuum praecipitatus detrususque in

*) P. Maioru are: Georgii Bradi, ci P. Bod numai Georgii Genadii, cumu se scrie si aliurea; pote cà Bradi e numai corruptiune dein Genadi.

*) Numai P. Maioru are Forest, er' Mstulu lui P. Bod are I la inceputu, de si dealmentrea cu smentela: Jotzetz, in ambe locurele; de unde lectiunea Forest cu F e cu totulu corupta. Cazani'a de 1641 inca are Іωрист.

barathrum, variis semet ipsum nefandae vitae maculis implicuisse, munusque suum Vladicale, vitae dissolutioris detestandis nequitiis obfuscatum fecisse, fuisset compertus, ob idque cum per pastores eiusdem sectae subinde de eiusdem immodestia, ac exorbitationibus plurimis, variae apud nos querelae fuissent institutae, tandem facto conventu generali universorum Seniorum ac pastorum Valachicorum, graeci et Rasciani rituum, in eodem generali conventu, servatis de jure, et eorundem Consistorii consuetudine servandis, in jus attractus omnium eorum *), quibus accusabatur, scelerum nefandorum, ex certis et plurimis fassionibus, medio authenticorum Capitularium, simul ac aliarum credibilium personaliumc ollectis, in facie Consistorii conventus eusdem productis, reus compertus officio suo Vladicali dimovendus, ac ne commune etiam pastoratus munus labe aliqua inspergi permittatur, ut ad luendam debitam poenam magistratui saeculari tradatur a), et extradetur, unanimi voto et suffragio eorundem pastorum adjudicatus fuisset.

Unde cum de alio Superintendente, vulgo Vladica vocato, in locum illius surrogando, sermo inter eosdem esset, atque tandem honorabilis vir, Stephanus Popa Simonius Alba-Julianus in Vladicam eligendus, in omnium eorundem pastorum ora venisset, supplicatum nobis illico extitit, quatenus nos quoque idem munus ecclesiasticum eidem gratiose conferre, eundemque in eodem officio Vladicatus clementer confirmare, ac gratia Principali hac in parte prosequi, gratiose vellemus.

Quorum suplicationem modo praemisso nobis factam, justam, omnino et aequitati consentaneam agnoscentes, nos quippe quibus a toto Principatus regimine nostri, vel maxime cordi, et simul curae diligenti esse consueverit, universos et quoslibet status, nostro regimini divinitus concessos, in justo et decenti ordine dirigi ac conservari, neque mediis illis, quae ad illud conservandum pertinent, quosvis frustrari permittere, eidem Stephano Popa Simonio, a reverendissimo etiam domino Stephano Gelei, ecclesiarum hungaricalium *) in regno nostro Transilvaniae episcopo, ac Albensis **) pastore primario et vigilantissimo, ac nonnullis etiam aliis fidelibus nostris praecipuis, singulari quadam intercessione, de eius modestia, morum probitate, vitaeque integritate, ac conditione in sua ***) religionis professione commendato, universarum Ecclesiarum in Comitatibus Albensis Transilvaniae, Krasznensis, Szolnok modiocris, Szolnok interioris, Dobocensis, Kolosensis, Thordensis, et de Küköllő, item districtibus Kővariensi, Bartzensi, et Bistricziensi, nec non universis Sedibus Siculicalibus, et Saxonicalibus existentium, exceptis Ecclesiis Adamosiensi †), Szászvárosiensi, Hatzegiensi, Hunyadiensi, Illyensi, Körösiensi ††), ac tribus terrae Fogaras Senioratibus, in quibus nihilo plus juris, et authoritatis, quam quod a domino episcopo orthodoxo Hungaro ipsi indultum fuerit, sibi arrogare conceditur, Vladicatum illarum videlicet, quae graecam sequuntur religionem, dandum, conferendum, atque in eodem Vladicatu ipsum benigne conservandum duximus, his tamen subsequentibus conditionibus, ex hungarico idiomate in latinum translatis, descriptis, et adhibitis.

Primo. Quod sacrosanctum dei verbum juxta sacros Bibliorum codices, tam dominicis, quam aliis diebus festis, tum in ecclesiis suis, tum ad funera, tum vero alibi ubicunque locorum desiderabitur, vernacula sua lingua praedicabit praedi-

---

*) P. Maioru: errorum.

a) Commendaverat in Episcopi officium Vladicam hunc anno 1638 Matthaeus, Vajvoda Transalpinensis, amicus principis Rakoczi, ex Magnatum haud dubie oriundum familia. Amici commendatione motus princeps dederat Valachis Episcopum, qui tempore visitationis Ecclesiarum sibi subjectarum non officia pii pastoris, et prudentis Episcopi, sed malitiosi nebulonis officia implebat, depravatissimumque intus et extus satis prodebat. Cum junioribus enim poparum, aliorumque liberalioris formae mulierculis Valachorum abominandam exercebat libidinem. Querelae ad Principem delatae, reique veritate comperta, in judicium attractus, criminisque coram Synodo convictus, jussu Principis virgis caesus est, Alba-Julia, tandempue etiam e Transilvania, bonis fisco addictis, ejectus. Inter res eius domesticas antiquae quaedam literae Graecae et Valachicae sunt repertae, quas ille ex Valachiae Claustris surreptas in Transilvaniam secum detulerat, quae thesauros olim huc illuc depositos indicabant, quorum non nullos Princeps inquisitos ad se recepit, Literas vero monasteria Transalpinensium concernentes Matthaeo Vajvodae reddidit, qui non mediocrem ex eis utilitatem habuit. G. Haner in Msc. ad annum 1638.

*) P. Maioru adauge: orthodoxarum.

**) Acel'asi are: Albensium.

***) Acel'asi: in suae religionis.

†) Acel'asi: Alamoriens.

††) P. Bod: Kövariensi.

carique per quosvis alios quoque pastores procurabit, ac faciet. a)

Secundo. Quod Cetechismum ipsis jam exhibitum recipiet, recipique per alios curabit, eumque juventutem ipsam tum ipsemet diligenter docebit, tum per alios doceri faciet. b)

Tertio. Quod baptismi sacramentum juxta institutionem domini nostri Jesu Christi aqua simplici, in nomine Patris, Filii, et Spiritus sancti, administrabit, ac per alios quospiam administrari faciet.

Quarto. Quod sacrae coenae Domini Sacramentum, quod vulgo Communionem vocamus, perinde juxta institutionem domini nostri Jesu Christi, vino ac pane administrabit, et per alios administrari faciet, idque adultis duntaxat, et integri judicii, atque vitae haud profanae hominibus participabit, participarique faciet. c)

Quinto. Quod divinam domini nostri Jesu Christi majestatem, qui est unicus noster Salvator, atque mediator apud Patrem, divino prout christianum hominem addecet, venerabitur cultu, venerarique eodem modo per alios faciet. *)

Sexto. Quod cruces et simulacra in templis collocata, non cultu aliquo religioso colet, verum pro ornamentis duntaxat templorum, ac memoriae passionis Domini habebit, haberique faciet.

Septimo. Quod ceremonias ad tumulos, vel sepulturas e vivis migrantium, juxta receptum Christianorum morem et consuetudinem, adhibitis ubi necessum fuerit, cantionibus ac concionibus sacris, peragi faciet, superstitiones autem illas aniles nequicquam approbabit, vel docebit, approbarique vel doceri faciet.

a) Integrum Bibliorum codicem vicentesimus aut ducentesimus poparum habet, sed Novi Testamenti, aut quatuor Evangeliorum libros, quos utcunque cum quibusdam liturgiis populo praelegunt, ipsi saepe adeo indocti, ut vix legendo praeire queant. Not'a lui P. B.

b) Catechesis illa fuit Palatina in Valachicum idioma transfusa atque edita anno 1648. Not'a lui P. B.

c) Vario modo hoc sacramentum profanum redditur apud imperitiores, qui non tantum infantibus adhibent, sed etiam saepe panem vino intritum consecrant, rusticisque pro pretio elocant, qui rursum accedentibus quibusvis erga depositum pretium distrahunt, cochleari uno pro duobus cruciferis elocato. Not'a lui P. B.

*) La P. Maioru si in Acte se mai adauge: Sanctos vero etiam debito honore prosequetur, prosequive faciet.

Octavo. Quod personas sacrosancto matrimonii vinculo copulandas, tribus ad minimum ante copulationem diebus, in frequenti ecclesiae coetu publicabit, ac per quoslibet pastores sibi subiectos ubilibet et in quibusvis ipsorum ecclesiis publicari faciet, ac si nihil vitii, quo copulatio eorum futura impediri posset, de iisdem inaudiatur, copulabit libere juramenti sacramento mediante, ac per alios etiam perinde copulari faciet; quae vero jam sunt invicem copulatae, ambae sancte cohabitent, et siquae perfide se invicem deseruerint, et utraque earum in hoc regno Transilvaniae, vel partibus eidem annexis, vivere comperiatur, nullo pacto, nullaque de causa, eas divortiet, verum in eo casu, quo alter altero perfide deserto peregre ad exteras et longe dissitas oras se contulerit, nec ullus certus de eo rumor inaudiatur, tandem exacto quatuor aut quinque circiter annorum curriculo, juxta usitatum ecclesiarum hungaricalium orthodoxarum morem et consuetudinem liberam parti innocenti ac desertae dabit, ac dari procurabit, nubendi potestatem. a)

Nono. Quod nefandae ac profanae vitae homines, publicosque malefactores, ab ecclesia ac comuni fidelium coetu ex-communicatos ac omnino exclusos habebit, haberique per alios procurabit, neque illis usum cultus divini publicum permittet vel permitti patietur, quo ad usque iidem poenitentia seria mediante Deum imprimis, post ecclesiam sibi reconciliatam habuerint, resipuerintque.

Decimo. Quod illos, qui ex Valachis, sive ecclesiasticis sive plebeis, instinctu Spiritus sancti, veram fidem orthodoxam amplexi, sese episcopatui ortodoxo adjunxerint, eos nullo modo turbare vel molestare clam vel palam attentabit, vel per alios attentari permittet, quin eosdem aeque ac sibi parentes, fraterna charitate prosequetur, neque contra eosdem apud populum quidquam adversi molietur, vel per alios quospiam moliri patietur. b)

Undecimo. Quod singulis annis, universis officio eius Vladicali subexistentibus pastoribus

a) Enormes sunt excessus Valachorum circa matrimonia praecipue ministrorum, ob exiguam lucelli spem, facile saepe personas lege prohibitas copulantium. Not'a lui P. B.

b) Ad amplectendam religionem Reformatam nemo cogebatur sub Principibus reformatis, sed qui spontaneo motu amplectebantur, illi sunt acceptati. Not'a lui P. B.

generalem indicet synodum, ubi si in negotio religionis quidpiam ardui occurreret, extunc obstrictus sit, una cum Senioribus suis reverendissimum etiam dominum Episcopum orthodoxum hungaricum, modernum vel futurum, super eo consulere censuramque ejusdem gratam, ratam et acceptam habere. *)

Duodecimo. Quod Seniores ex unanimi voto et suffragio Consistorii eliget eligique faciet, neque quempiam eorum, pecunia vel quovis munere corruptus, officio privabit, vel privari permittet; verum siqui eorum excessum aliquem commisisse, vel quovis modo a justo officii sui tramite declinasse, comperti fuerint, justo juris processu tales ex officio degradabit, rem totam praenotato etiam domino Episcopo orthodoxo communicando. Et qui tandem ad subeundum munus huiusmodi Senioratus dignus visus fuerit, pastoribus etiam eiusdem Dioecesis, vel Districtus, aut Comitatus, maxime vero praelibato domino Episcopo orthodoxo, consentientibus eligetur, ac in locum ab officio remoti surrogetur.

Decimotertio. Quod temporibus visitationum generalium, Ecclesiarum passim in regno Transilvaniae sub jurisdictione sua existentium, fiendarum ac celebrandarum, causas, siquae graviores occurrerint, una cum Senioribus sibi adjunctis decidet; quorum judicio siqua partium litigantium contenta esse noluerit, extunc eandem maturius revidendam ad sedem judiciariam Albensem Vladicae eiusdem per viam appellationis provocare valeat, ubi adhibitis Senioribus paulo pluribus causas easdem denuo discutiat ac decidat, censura quoque, ac consilio saepe nominati domini Episcopi orthodoxi usus.

Decimo quarto. Quod nullum hungarorum matrimonii vinculo copulabit, vel copulari faciet, neque quemquam eorum separabit vel separari faciet, neque infantes eorum baptizabit, neque defunctos sepeliet a), neque aliis ea peragendi dabit potestatem, hoc unico excepto casu, si scilicet quispiam ex Valachis aliquam ex hungaricis mulieribus, vel puellis et virginibus, in uxorem sibi desponsaverit, eiusque ferret animus, ut per pastorem Valachicum copuletur.

Quas quidem universas et singulas conditiones, siquis eorum, vel in toto, vel in parte, violasse compertus fuerit, prima quidem vice sex florenis, secunda autem decem et duobus florenis hungaricalibus, tales mulctabit, tertio denique in id ipsum temere impingentes ex officio degradabit.

Decimo quinto. Quod praeterea nobis quoque in omnibus sincerus et fidelis semper permanebit, benevolorum nostrorum benevolus, inimicorum vero ac malorum inimicus ac malus erit. Pro censu vero annuali pelles marturinas trigenta et duas, ac lynceas quatuor, juxta usum hactenus observatum, fisco nostro singulis annis administrabit. a)

Dantes et concedentes eidem Stephano Popa Simonio plenam atque omnimodam in Ecclesiis, seu praenarratis dioecesibus suis, jurisdictioni suae subiectis, ea quae muneris sui esse censebuntur, rite et legetime peragendi, exequendi, ecclesias moderandi, causas matrimonii cognocendi, errata ministrorum vitae dissolutae corrigendi, doctrina, pietate, et morum integritate, munus ecclesiasticum administrandi, personas habiles adsumendi, minus vero idoneas rejiciendi, et alia quaecunque ad suam pertinent vocationem, juxta morem et consuetudinem, quae tamen doctrinae divinae contraria ne sint, praemissisque conditionibus omnino correspondeat, administrandi, et suis legitimis proventibus ac reditibus fruendi, iis nimirum, quibus alii ecclesiarum graecarum, Rascianorum et Valachorum superintendentes praedecessores eius antiquitus introductis usi sunt, ut a singulis pastoribus suae jurisdictioni subiectis singulos florenos annuatim exigere consueverit, sic etiam ipsi a singulis pastoribus ecclesiarum Valachicarum in praeallegatis Comitatibus, districtibus, et Sedibus Siculicalibus ac Saxonicalibus, singulos florenos exigendi potestatem, prout damus, conferimus, et confirmamus praesentium per vigorem.

Quo circa vobis fidelibus nostris, illustribus, spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis, et

---

*) P. Maioru are: censuramque, ac consensum ejusdem ratum vel acceptum habere; cá si in a'lui M. Apafi de 28. dec. 1680.

a) Occasio huius constitutionis inde nata, quod saepius, qui aliquo scelere se polluerunt, atque e gremio ecclesiae ad contritionem usque ejecti sunt, illi ministerio ministrorum, quod apud Hungaros ex jure negabatur, Valachorum utebantur. Not'a lui P. B.

a) Lynces equidem sunt rariores in Transilvania, at martes in tanta copia, ut pellis una possit comparari saepe 34 cruciferis. Not'a lui P. B.

nobilibus, Comitibus, Vice-comitibus, Judicibus nobilium, item Capitaneis, Vice-capitaneis, Judicibusque regiis, Praefectis, Provisoribus, et Castellanis, nec non generosis, prudentibus ac circumspectis Magistris civium regiis Sedis, ac villicis judicibus, caeterisque juratis civibus, quorumcunque Comitatuum, Districtuum, et Sedium Siculicalium ac Saxonicalium, jam ante nominatorum, modernis scilicet et futuris quoque pro tempore constituendis vel vices eorum gerentibus, cunctis etiam aliis, quorum videlicet interest seu intererit, tam ecclesiasticis, quam saecularibus, praesentium notitiam habituris, harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus praefatum Stephanum Popa Simonium, dictarum ecclessiarum Valachicarum, graecos, Rascianos, et Valachos ritus observantium in saepe dictis Comitatibus, Districtibus, et Sedibus Siculicalibus ac Saxonicalibus existentium, Superintendentem seu Vladicam, sub praerecensitis conditionibus agnoscere, atque eundem admittere debeatis, et teneamini, ita ut ecclesiis suis invigilet publice ecclesias curet, moderetur, in suove officio legitime procedat, scandala corrigat, et excedentes digna poena puniat, ac ea, quae ad censuram eius pertinebunt, jure mediante dirimat, ac legitimos proventus suos recipiat, eos nimirum, quibus alii ecclesiarum graecarum, Rascianarum, ac Valachicarum Superintendentes seu Vladicae praedecesores antiquitus introductis usi sunt, ut a singulis sacerdotibus suae jurisdictioni subjectis singulos florenos annuatim exigere consueverint, sic etiam ipse a singulis pastoribus seu sacerdotibus ecclesiarum praemisarum, in antea dictis Comitatibus, Districtibus, et Sedibus Siculicalibus ac Saxonicalibus, singulos florenos exigere, pro seque percipere (valeat atque possit*).

Praesentes Literas nostras, pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas et communitas, memorato Stephano Popa Simonio clementer dandas duximus et concedendas. Secus etc. Praesentibus etc.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die decima mensis Octobris, anno Domini 1643.

G. Rákoczi m. pr.

Joannes Szalardi m. pr.
Vice-Secretarius.

*) Vorbele dein parentese, suntu omise la Maioru si la P. Bod, ci se afla in acte si fragmente.

Nota. Istori'a baserecesca a'lui P. Maioru, in carea mai antaniu s'a publicatu acesta diploma, la pag. 72 seqq. sub linia, devenita forte rara, diplom'a se pote considerá mai cá inedita; decâtu cà se afla si la G. Sincaiu in Cronica, la an. 1643*, inse numai romanesce si numai panà la puntulu alu doilea. Vedi si in Act. si frag. nostre la pag. 198 seqq.

Intru constituirea testului ei, afora de testulu lui P. Maioru, si dela P. Bod, cari amendoue suntu ici colea cu smentela, la cele 15 punte si la conclusiune amu consultatu si testulu diplomei Apafiane, ce urmeza numai de câtu sub nr. 17, er' lectiunile varianti, ce ocurru intre ambe seau tute trele testele, si câte nu s'au adoptatu in testulu nostru, s'au trecutu mai tote cu vederea, afora dein unele mai notabili.

Er' notele lui P. Bodu, fiindu si ele dein multe respecte de mare interesu, le amu adausu pretotendenea la loculu loru intrege, inse erasi numai latinesce pentru angustimea locului.

17.

Cea alalta diploma amentita mai susu e:

Diplom'a lui Mich. Apafi, dein 28 dec. 1680.

Nos Michael Apafi, dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod licet Illmus. quondam princeps dominus Georgius Rákoczi II, praedecesor noster bonae memoriae, ex auctoritate sua principali Szavam Brankovics de Podgoricza in Vladicatus universarum ecclesiarum graecos, Rascianos et Valachicos ritus observantium, superintendentis nempe functionem promovendum et statuendum duxerit, in qua idem ex benigna etiam nostra annuentia hactenus perstiterit; nihilominus tamen idem Szava Brankovics posthabitis status sui ecclesiastici rationibus, quippe qui tamquam in eisdem ecclesiis praenominatorum praeses rituum, quibus vitae innocentia, pietatis, ac morum probitatis, sanctimonia, caeteros pastores officio suo Vladicali subexistentes praecellere, ac illis facis instar ardentis bono exemplo praeire debebat, perversorum morum suorum ac affectuum praecipitatus detrususque in barathrum, semet ipsum horrendo incestus vitio, cum adultera fratris sui germani concubina, sorore videlicet consanguinea sua*), variisque nefandae vitae maculis implicuisse, munusque suum Vladicale vitae dissolutioris dete-

*) Vedi not'a nostra finale.

standis nequitiis offuscatum fecisse fuisset compertus, ob idque cum per pastores eiusdem sectae, subinde de eius immodestia et exorbitationibus quam plurimis, variae apud nos querelae fuissent institutae, tandem facto conventu generali universorum Seniorum et pastorum Valachorum graeci et Rasciani rituum, in eodem generali conventu, servatis de jure et eorundem Consistorii consuetudine servandis, in jus attractus, omnium eorum, quibus accusabatur scelerum nefandorum ex certis ac plurimis fassionibus legitime collectis, in facie Consistorii eiusdem conventus productis, reus compertus, officio suo Vladicali dimovendus, ac ne commune etiam pastoratus munus labe aliqua inspergi permittatur, ut ad ineundam debitam poenam magistratui saeculari tradatur et extradetur unanimi voto et suffragio eorundem pastorum adjudicatus fuisset.

Unde cum de alio superintendente, vulgo Vladica vocato, in locum illius surrogando sermo inter eosdem, atque tandem honorabilis vir J o s e p h u s B u d a i de Piskintz in Vladicam eligendus, in omnium eorundem pastorum ora venisset, supplicatum nobis illico extitit, quatenus nos quoque idem munus ecclesiasticum eidem gratiose conferre eundemque in eodem Vladicatus officio clementer confirmare, ac gratia nostra principali hac in parte prosequi gratiose vellemus. Quorum supplicationem modo praemisso nobis factam justam omnino et aequitati consonam agnoscentes, nos, quippe quibus a toto principatus nostri regimine vel maxime cordi simul et curae diligenti esse consuevit, universos et quoslibet status nostro regimini divinitus concestos in justo et decenti ordine dirigi ac conservari, neque mediis illis, quae ad illud conservandum pertinent, quosvis frustari permittere, eidem J o s e p h o B u d a i, a nonnullis fidelibus nostris praecipuis singulari quadam intercessione de eius modestia, morum probitate, vitaeque integritate ac conditione in suae religionis professione commendato, universarum ecclesiarum valachicarum graeci et Rasciani rituum in Albensi Transilvaniae, Hunyadiensi, Thordensi, Colosiensi, Dobocensi, de Küküleő, Szolnok inter. et mediocri, Maramorasiensi, Krasz(n)ensi, Bichariensi et de Zarand Comitatibus, in Szepsi, Kézdi, Orbai ac Miklosvára, Udvarhely et eiusdem filialibus Keresztur ac Bardocz, Csik, Gyergyo et Kászon, Maros et Aranyos Sedibus Siculicalibus, inque Cibiniensi, Segesvariensi, Mediensi, Szász-Sebesiensi, Keohalmiensi, Nagy Sinkiensi, Ujegyháziensi et Szeredahelyensi Sedibus Saxonicalibus, ut et in Keövariensi, Barczensi et Bistriciensi Districtibus, excepto tamen Fogarasiensi*), in ditione videlicet nostra transilvanica, et partibus Hungariae eidem annexis existentibus, Vladicatum illorum scilicet, uti praemissum est, quae graecanicam sequuntur religionem, dantes et conferentes, atque in eodem Vladicatu ipsum benigne confirmandum duximus, his tamen subsequentibus per expressum adjectis conditionibus.

I. Quod sacrosanctum etc. — XV. Quod praeterea nobis — administrabit. **)

XVI. Ut scholae etc. — XIX. Ut episcopus — instituere valeat. ***).

Ex principali nostra in bonum christianitatis publicum promovendum propensione, ac praecipuorum Consistoriorum nostrorum consensione, a praenominatarum ecclesiarum Valachicarum Episcopo, Senioribus, pastoribusve sub animadversione superius declarata observari, ut justum et aequum duximus, ita serio mandamus.

Dantes et concedentes eidem J o s e p h o B u d a i plenam etc. — praesentium per vigorem.

Quocirca vobis fidelibus nostris etc. — valeat atque possit.

In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras, pendentes et autentici sigilli nostri munimine roboratas memorato J o s e p h o B u d a i gratiose dandas duximus et concedendas.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die 28 mensis decembris anno Dni 1680.

Not'a. Publecarea acestei diplome s'a facutu dupa unu Msu. dein colectiunile mele si mai antaniu in Acte si fragmentele nostre pag. 60 seqq., cu unele note ale nostre latinesci.

Diplom'a este cu totulu dupa formulariulu celei de mai susu dela G. Racoczi dein 1643, cu prea pucine scaimbari, decâtu unde cerea diversitatea obiectului, precumu crimele imputate Metropolitului detronatu, nu-

*) Vedi si aici not'a nostra finale.

**) Puntele I—XV. de aici, suntu dein cuventu in cuventu aceleasi cu cele dein diplom'a de mai susu dela G. Rakoczi dein 10. Oct. 1643; vedi nr. 16.

***) Puntele XVI—XIX suntu totu aceleasi cu cele p a t r u dein Confirmationalile lui M. Apafi, dein 20. Febr. 1669; vedi Archivu nr. XXXI, p. 612.

mele succesoriului datu, si periferi'a eparchiei lasate nonlui Episcopu, de sub care anumitu se subtrage pamentulu Fagarasiului.

In câtu pentru caus'a depunerei lui Sav'a Brancovici, nicaliurea nu se mai amentesce cea imputata arici, nece macaru la Cserei in istori'a lui; vedi Acte si fragm. pag. 270, unde amu decopiatu loculu despre Sav'a, acusatiunea si crudimile facute cu densulu, cari aici nu le mai reproducemu. Cserei spune, cà caus'a nu a fostu alt'a, decâtu lacomi'a a' doi omeni, Székely László, care se dîce, a fi fostu fratîa cu Metropolitulu, si Naláczi István, cari acusara pre Metropolitulu, si predara tota averea lui.

Morit'a ore Sav'a in prensoria, au cà a scapatu, este cu indoiela, Cserei dîce, cà a moritu sub crudele batalie; er' dupa scrisori'a ablegatiloru Lad. Csáky si Christophor Pascu dein 21. Aug. 1681, se pare cà Sav'a mai erá in viatia pre acestu tempu; vedi scrisori'a la P. Maioru loc. cit. pag. 80, dupa Прівавленіе tom. III. pag. 278 seq.

(XLV·)

Limb'a de adi, si de de-una-di.

II.

Se venimu acumu la J. Pralea, operele lui si inventele lui geniali: psaltirea in versure cu limb'a si vocabulariulu ei, si noulu metodu de scriere aflatu de dumnea-lui, cu epistolele amentite.

Cene au fostu acestu J. Prale, seau de se mai afla in vietia, cene este, nu scimu, Moldovenii voru scí mai bene, cà e seau a fostu patriotulu loru, dar' nece nu avemu a face cu personalie-le nemenuia, de acea le trecemu cu anema liusiora, si ne oprimu pucinelu numai la cercetarea opereloru amentite.

Oper'a principale dar' este Psaltirea in versure romanesci, tiparita cumu amu premisu in anulu 1827 la Brasiovu, unde pre atunci se aflá si fericitulu Basiliu Popu, fiai tieren'a liusiora, cà au fostu romanu de mente si de anema cá nu multi altii pre tempulu lui.

De mustra se luàmu Psalmulu antaniu, care in versiunea lui J. Prale suna asia.

Катісма ші псалтул а Вершул ꙟn тжіу. Номер ã. ã.

Феріціт пе dат Бърбатул —
ꙟn пе krediнчошъск сфатул.
Ші ꙟn стрждбул dрум пу старъ, —
Ші перzосул жілц пул враръ.
Чі а Domнului вру Леце, —
Ші ꙟn Лецеа луі съ dреце.
Куцетжнd de zi de noanтe, —
Ші і Пот лжнгъ ал съу лапте.
ꙟnтimuinжndуш пръсаda, —
Ші фрунzа луі тот ку mлаda.
Ші орі кжте ші ва фаче, —
Тот ꙟn спорію съ вор ꙟнтоарче.
Nу аша пе krediнчошії, —
Nу аша: о къінчошії!
Чі ка праф че'л сuфлъ вжнтул, —
Пре фаца кжтуі пъmжнтул.
De аста'с пе krediнчошії, —
Ла жуdeц пе ꙟнвіошії.
Nічі стржтбії ꙟn de dрепці сфатул —
Кънd къ Domнул щіе хатул.
Каре а dрепцілор фіва, —
Ші пъгжнул dрум періва.

Eca limb'a lui J. Prale in miniatura: пу старъ, пу враръ; — пе krediнчошъск, пе къінчошії, пе ꙟвіошії; — пръсаda, mлаda, сфatул ші хatул. Dein cari se pote precepe, cà deca J. Prale intru unu psalmuletiu, cumu e celu de antaniu, a datu proba de atâta cunoscentia de limb'a romanesca, de cojugatiune cá stara, vrara, si formatiunile in escu si osu, de vorbe cá mлаdъ si xat, de minunat'a lui sintaxe, care o pote vedé ori ce romanu acì negru pre albu, si in urma de genialitatea poetica in spresiune: cá pomulu lenga alu seu lapte, si intempinandusi пръсаdъ etc; — dar' apoi ce minuni va fí facundu in celi alalti 150 psalmi, acì numerandu si pre Micu eram, si in alte 10 cantari baserecesci, luate din S. Scriptura, si in urma in:

Шъсzіліеа: (сау челе шасе zіле) вершуitъ.

Care se incepe:

ꙟntжі Dумnezъу din лукрурі,
Черіул ші Пъmжнтул скоасъ,
Ші пе възут фу пъmжнтул,
ші пе ꙟnтокmіт ку оасе. etc. etc.

Intre altele notabile este facilitatea versiuitoriului in cadentiele sale, cumu amu vediutu, unu adeveratu sans-gêne, unde nopte ritmeza cu lapte, face cu intorce, si cá se afle lui scose candentia, nu se indoí a dá pamentului osa, cumu a datu si pomiloru lapte pentru se afle parechia lui nopte.

E adeveru, cà dupa formele poetice de astadi cadentiele, seau rime-le italienesci, suntu de mare pretiu, dar' si de multa nevolia si batere de capu. Celi mai scrupulosi suntu de multe ori in mare perplesitate pentru cadenti'a, ce le lipsesce

dein candu in candu; — dar' celi geniali nusi facu multu scrupulu, ci dau prein intregu, cumu le vene la mana, numai se le esa cadenti'a, er' deca cene-va s'ar scandalí in unele parechie, cá nopte si lapte, tant pis pour eux, cà nu se potu redicá la inaltîmea genialitatei loru.

Amu vediutu si poeti, atâtu de ingrigati de cadentiele loru, câtu de frica se nu le pierda cu regularea limbei si ortografiei romanesci, se facu totu focu in cuntr'a ori ce sistema, ce le ar' poté aduce in periclulu scumpele loru cadentie seau rime.

Inse de limb'a lui I. Prale vomu vedé mai multe la vocabulariulu, ce l'a adausu la psaltiresi, si care l'a botezatu Lexicon.

Acì se mai adaugemu numai, ce scrie in nota la foli'a 88 pag. prima, sub шecziлia ca:

д̃д̃) ss) ддs) ξввs) дада) гвдд) sдs) єє: дддд) ггдг) ддвгг) дгдд) ггдд. Семnеле de Вершѕрї: каре toate съ not кжntá. De ле cap фаче o mizmaè cu aceste 12 oceвite форme ꙟn псалtikie: пѕma кжte ѕn пролог кѕ пѕтър dea ecte. anoi: ловindѕсъ пѕтърѕл пе вр'ѕn Псалm: mерџе кжntекѕл.

Da! merge canteculu, si inca ce dulcetia, candu psalmii lui J. Pŕalea inca s'aru si cantá.

Se vedemu acumu, cumu au tradusu psaltirea, si anume acestu psalmu antaniu, totu in versure romanesci celi de antaniu doi, de care amentesce rep. Basiliu Popu.

Eca traductiunea lui Dosotheiu metropolitulu Moldovei, dupa editiunea dein an. 7181 (Chr. 1673).

ꙟ zече словеnitѕpi.

Феріче de omѕл че nа mерџе,
    Ꙟn сфатѕл че лор фъръ de леџе.
Ші кѕ ръй nѕ ва ста n кърере,
    Nічї a шedea n скаѕn de nieрzаре
Че воеа лѕї ва фі тот кѕ Domnѕл
    Шіn леџеа лѕї ва петрече comnѕл.
De съ ва пвъца de zж de ноапте,
    Съї deпріnzж порѕnчіле тоате.
Ші ва фі ка nomѕл лъnгж апж,
    Кареле de poadж nѕ съ скапж.
Ші фрѕnzа са ꙟnкж nѕш ва nieрde,
    Че пре тоатъ вреmеа ва ста вepde.
Ші de кжте лѕкреаzж і спореџе,
    Ші aronicita лѕї ва креџе.
Іаржвої некѕраці ка плеава,
    De сжрг веџ' кѕпоаψевж іcправа.
Кꙟnd са вꙟnтѕра dintрape *) вpавѕл,
    Въ веџ' dѕче кѕm съ dѕче правѕл.
Ші кѕ гржѕл nіџ' къdea nфъџаре
    Че веџ' фі скфлаџ' кѕ спѕлвърare.
Ші ла жѕdeџ nѕ вж сафла локѕл
    Съ вж скѕлаџ' че веџ' пері кѕ тотѕл.
Nіче пъкътошїї din dipeanта,
    Вор фі кѕ dipeпџїї съшї еа плата.
Къ челор dipeпџ' Domnѕл ле веde,
    Тоатж калеа din скаѕn че шеde.
Ші калеа пъгжnілор чеа стржmбж,
    Ва пері, ші вор къdea nгреа скръpбж.

Parentele Dosoteiu inca-si are multe strambature de limba in forme si in sintaxe, nu numai in poesie-le sale, ci si in prosa, in tote operele, ce le a tradusu, si noi le amu infiratu aliurea; — dar' cumu se vede dein prob'a de aici, si dein alte mai multe, ce le amu datu in Analectele nostre, totu este cu multu mai modestu si cu mai multu respectu catrà limb'a romana, de câtu J. Pralea.

In urma se vedemu, cumu l'a tradusu in viersure romanesci si alu doilea, Theodoru Corbea, dupa msulu originale, ce se afla in posesiunea nostra

Псалmѕл а̃. ꙟn сілаве s̃.

Феріціт върватѕл,
    Че nѕ іаѕ фост сватѕл
Кѕ некреdinчоші:
    Ші кѕ пъкътоші
Nаѕ стътѕл ꙟn кале,
    Ла тревіле сале,
Саѕ кжnd ва кѕ бъџѕ
    Nаѕ шеzѕт ꙟn жеџь,
Челор de nіерzаре,
    Ла zi de чертаре.
Чі воеа лѕї тоатъ
    Іасте кѕm съ поатъ
Съ съ ꙟnтъреаскъ
    Ꙟn леџеа domneаскъ.
De каре ꙟn ноапте
    Ші ꙟn zi, кжт поате
Преа кѕ остеніnџъ
    Пѕне невоіnџъ:
Слъвіт даръ іасте
    Ка nomѕл de весте
Съdіт ла izвоаръ
    Кѕ апъ ѕшоаръ,
Каре кѕ ꙟn demжnъ
    Роаdа са чеа вѕnъ
Ва da, ꙟсѕтітъ
    Ла вреmеа къzѕтъ,

---

*) Va se dîca: dintрѕ apie.

Ші фiind тот верde,
    Фрѕnzеле na nierde;
Ші ор' че ва фаче
    Іо а спорі ꙟn паче.
Іаръ пъкътошії,
    Кѕ некредinчошії
Nѕѕ, de бѕнътате
    Ка ачастъ, парте.
Чі ка правѕл de вꙟnт
    Аша еї пре пъмꙟnт,
Din лок ꙟn лок сѕфлаці'
    Вор фі, ші спѕлбъраці'.
De чі nентра часта,
    Ръї шор лоа плата,
Ші ла жѕdекатъ
    Nѕ сор скѕла ꙟn глоатъ:
Nічі пъкътошії
    Вор фі, тікълошії
Ла сват, кѕ dерепції
    Кѕ преа ꙟnцелепції;
Къче Domnѕл щіе
    Drѕmѕл de moшie
Пре каре dерепції
    Ꙟш окротеск феції
Іаръ некѕраціі
    Шор nierde таланції,
Ші nа фі de търmъ,
    Ꙟn калеа лор ѕрmъ.

Atât'a credemu, cà e destulu, pentru a cunosce limb'a si versificatiunea poetiloru nostri de la inceputulu literaturei nostre, pana la 1827, dela Dosoteiu panà la Pralea. De atunci inse, câtu s'a mutatu lumea, chiaru si in poesia! Lasàmu altor'a se apretiuesca, — cà noi suntemu numai filologi.

Not'a. Cele de antaniu 18 linie dein versiunea cadentiata a' lui Corbea, le a produsu si Fr. Jos. Sulzer in Istori'a Daciei transalpine *), numai elu-lu numesce Nicolau, nu Theodoru, romanu dein Brasiovu, carele pentru talentele sia aflatu fericirea in Rusi'a. Si in adeveru, aflàmu in Msulu nostru dedicatiunea cartei sale:

„Кътръ ꙟнтрѕ тот преа сenінатѕл ші преа пѕтінчосѕл ꙟмпърат ші Монарх атоатъ Росіа Мареле Петр Алексіевіч чел din тꙟї, Татъл Патріеї і проч: і проч: Маiєстатѕл лѕї челѕї ꙟmпъртеск, Преа mілостівѕл miєѕ Стъпꙟn.

Dedicatiunea este scrisa in viersure rusesci si romanesci, dein care inse acumu in msulu nostru nu se afla de câtu 3 folie, er' 7 au peritu cu ocasiunea depredarei bibliotecei mele in ern'a anului 1848—9.

Ea se incepe asia, romanesce:

De кꙟт соареле сѕnт черіѕ, слъвітem пърате,
    Nіче ѕn лѕкрѕ mai dраг, поате съ съ арате;
Къ фъръ лѕmina лѕї, челе mai фрѕmоасе,
    Ші кꙟт de скѕmпе de сꙟnт: нѕ сꙟnт кѕвіоасе.

Er' capetulu ei suna asia:

Ꙟntinzꙟnd dереапта та, кѕ преа ꙟndѕраре
    Спре пліnіреа похтеі еі, de грав ажіѫтаре
Ка кѕ фраціі miеі Рѕmꙟnі ꙟтра mеа віаць
    Пре фъкъторіѕл лѕmiеї, тоате. кѕ dѕлчаць
Прослъвіndѕл, ші ал тъѕ фъръ moарте нѕmе
    Кѕ dinшії съл феріческ кꙟт воіѕ фі пре лѕmе:
Кѕ лаѕde, ші mъріpі че фіеще каре
    Православнік аці' кꙟнта, daторіе аре
Пѕрѕреа не контеніт ꙟn веч' de вечіе,
    Трꙟmвіцꙟndѕц' славеле de преа вреdnічіе.
Ка че лѕї че пре пъmꙟnт, dела чер' аі разъ
    Dела тоці' а фі mъріт ꙟn таіnъ, шin вазъ,
Пентрѕ не спѕса а та свꙟnтъ бѕnътате
    Че dintрѕ але тале стрълѕчеще фапте. Amin.

Cele alalte dein midilocu astadi lipsescu, er' suscriptiunea suna:

„Преа сеninатеі mърірei тале чеї ꙟmпъртеші а преа mілостівѕлѕі miеѕ Стъпꙟn,

Преа плекat роб П: Т: І: К:

cari initiali pre laturea rusesca se completeza cu:

„Переводчік Феоdор Івановіч Корбе.“

Esemplariulu nostru se pare a fí fostu destinatu a se presentá chiaru Stapanului seu, celu pucinu charti'a velina, scrisori'a elegante, initialile si titlele rosie, miniaturele, talietur'a intraurita, si legatur'a in marochinu verde, tote ne arata inalt'a lui destinatiune, dela care nu scimu, cumu a cadiutu, dein mana in mâna, panà la-noi.

Intre miniature erau titlulu, stem'a imperatesca, si David cu lir'a, dein cari inse acumu nu a remasu de câtu David, dupa dedicatiune, si in a-ante Prefatiunei la psaltirea, care inca e scrisa in viersuri rusesci si romanesci. Cestea dein urma, suna asia:

Пророкѕл шіm Пъратѕл Dвd вредnічіе
    Аѕ авѕт de mѕzікъ din тра са пръnчіе,
Ла ꙟmпъратѕл Саѕл аѕ фост dѕс съ zікъ
    Ꙟn канон, кꙟnd ꙟл ловса кѕтрешѕр ші фрікъ

*) Fr. Jos. Sulzer's Gesch. d. transalp. Daciens, III. Band, Pag. 14: Das erste Muster einer walachischen Poesie ist die Uebersetzung des ersten Psalms Davids durch einen gewissen Nicolaus Korbea, einen Kronstädter Walachen, welcher seiner Talente wegen sein Glück in Russland gefunden hat. Es wäre zu weitläufig, den ganzen Psalm hier anzubringen.“ De unde a luatu Sulzer asta mustra, dein Msu, ori dein vre una editiune, nu ne spune.

Dела Dъхȣл пекȣрат, че пентрȣ пъкате
    Съ л̂ńice de а лȣї ꙟмпърътещі спате.
Поетічещ' ел dаръ кȣ преа істецie
    Псалт' о сȣтъ ші чinzеч' аȣ воіт а скріе:
Кар' кȣ маре мещешȣг ꙟнтра са віацъ
    Din гȣръ, ші din канон леаȣ кжнтат de фацъ
Пре черескȣл Dzъȣ слъвindȣл ла тоате
    А сале воі ші невоі, ші скжрбе de моарте.
А лȣї dаръ Псалтіре, ꙟн верш ꙟн тот локȣл
    А съ кжнта прослъвіт, ꙟї іасте норокȣл;
Крещіні ꙟн тржмвіце, тобе, шіп віоаре
    Фрȣмсецеа ꙟї прослъвеск ор' ȣnde сȣнт соаре:
Ꙟn Бісереч' саȣ ȣnde ꙟнтрȣн лок саdȣнъ
    Ꙟn гȣра маре еї тоц' слава ꙟї ръсȣнъ.
Ферічіт dаръ тȣ ещ' свінте ꙟмпърате
    Че ачастъ аі скорніт сȣнт чер' свжнтъ карте;
Къ ші noi ціе ȣрмжnd dinтра еі dȣлчацъ
    Ne ꙟndȣлчim кȣ кжнтър' de свжнтъ віацъ
Мещершȣгȣл тъȣ прівind, пȣnem nевоінцъ
    Ка съ ажȣнцем а та, свжнтъ остенінцъ.
Кърії аї поастре ꙟн верш de псалmі глъсȣіре
    Ꙟнтре псалmії тъї ꙟї dъ, съ аібъ мъріре.
Ші съваї *) къ стреin глас, ші граіȣр' съ кжнтъ
    Аібъ ꙟнсъ кȣ аї тъї псалm' о парте свжнтъ:
Ка кȣ тіне ꙟнтрȣн лок кȣ гласȣр' de хвале
    Съ мъріm пре Dzъȣ ꙟнтра поастръ кале:
Карȣіа съ кȣвіне чінсте, кȣ поклоане
    Ꙟнтрȣ вечі вечілор кȣ свінте каnоане. Amin.

Asupr'a stemei imperatesci inca se aflá una versificatiune rusesca si romanesca. Dein cea rusasca a remasu numai cod'a de vreo trei distice, dar' cea romanesca intrega. Eca-o:

Dаскалії аȣ ꙟnсеmnат, ꙟн бȣлтȣр віацъ
    Ꙟndeлȣнгатъ, ші преа бътржнъ de греацъ.
Еї adеверескі іаръш, къ ел тінереце
    Кжщігъ ка ші ꙟнтжі, de маре фрȣмсеце.
Ох Doamne свінте din чер', пъzеще ꙟн лȣme,
    Пре ꙟмпъратȣл Петрȣ, съ аібъ век' нȣme:
Ші dȣпъ бътржнеце, ка вȣлтȣрȣл іаръ,
    Фъ, съ аібъ віацъ, тжнъръ, ші раръ;
Къ фъръ dжнс Росіа, поате, ка съ аібъ
    Кȣ алт Православnік неаm, скжрбъ, ші греа треабъ.

In fine cu alta mana e scrisu: Ca dърȣit . . . . de Dȣmnеалȣї Пан Теоdор Корбеа, в' Пісарі і Канцілар, ал преапȣтернічіі Імператоріі, Москічещі. анȣ ѧѱкє лȣна. маі. ї.

A fostu in posesiunea lui **Josif Pop** la a. 1783, Іȣл. єї. De aci in a' lui **Simeon Popovits** Feld Caplan 1-ma Januar. 1817. Dela care pote cà a venitu in man'a rep. lui Basiliu Popu, si dela elu la mene.

*) Съваі vorba vechia romanesca, va se dica: тъкар.

Dictiunariulu latinu romanescu, alu lui Th. **Corbea**, asemenea se afla in originale in colectiunea nostra.

Vedi si ce amu insemnatu de Psaltirea lui in Principia de limba, pag. 120 sub ZZ.

(XVI.)

Corespondentie vechie si noue.

In nesu cu cele premisa, adaugemu aci si urmatoriale doue scrisori dela unu prestimatu barbatu, acumu repausatu.

V.

Prea On. D. Can. Aicĭ Etĭ trimetu **psaltirea** metropolitului Dosoteiŭ viersuita. Poart'a esce tiparita maĭ tardîu de pe unu altu esemplariu, en care se afla si poart'a tiparita de'ntru 'nceputu. *) Psaltirea nu esce a mea, ci proprietatea bibliotecei provintiale, daruita de D. Giorgiu Asachi. Dela biblioteca se pot imprumutá cartĭ numaĭ pe restempu de una luna pe lenga depusul cautiunii cerute; decĭ emplinindu-se lun'a eu voĭu maĭ renoi emprumutulu pre alta luna pana se va puté. La bibliotec'a aceast'a se afla si **geografia universala** tradusa de **Amphilochiu** episcopulu Hotinului de'n Basarabi'a si tiparita la annul 1787. De judecĭ cà aĭ avé trebuintia de ea, Tĭ-o voĭu trimete si aceea [2]) Am scris la Moldavi'a sà càpetu precuventarea dela „evangeli'a envetiatoaria“ de'n 1643 tiparita in Jasi la Treĭ-Santĭ, si **catechismulu** metropolitului **Varlaam** Sucevanulu, pre'n carele restoarna catechismulu racotianu tiparit la annul (1640?); catechismulu luĭ Varlaamu se dîce a fi tiparit la Suceav'a en 1645; [3]) ense pana acum'a n'am primitu necĭ unu respunsu. Asemene amu ensarcinatu pre totĭ envetiaceii mieĭ, carii se ducu pe pasce a casa, ca sà cerce pre la totĭ preutiĭ si biserecile si pre totu loculu, unde aru aflá catichismulu Varlamianu sà l'aduca. De se va aflá, Tĭ-l voĭu trimete en data fàra entardiare. Catechismul racotianu nu se afla pre aicĭ, cà cĭ s'a arsu de'n seculului 17-le de'n mandatulu synoduluĭ si alu metropolituluĭ. De se va aflá pre'n Ardealu, Te rogu sà aĭbi bunatate, a mediu-locĭ sà-l capetu si eu pre restempu de câte-va lune.

* Port'a acestui esemplariu nu numai e tiparita mai tardîu, ci si eronia, er' port'a adeverata de pre unu esemplariu alu nostru, vedi-o in Principia pag. 107 sub Z.

[2]] Nu am avutu **trebuentia**, si nu s'a tramesu.

[3]) Varlaam a scrisu numai unu respunsu la Catechismulu lui G. Racotĭ dein a. 1640 (nu dein 1642 cumu amu scrisu in Principia pag. 106 sub H), care respunsu s'a tiparitu la a. 1645. Noi inca nu l'amu vediutu in origine, nece-lu avemu de câtu intru una copia vechia proprietatea dnului Dr. V. **Michali** secretariu metropolitanu.

Trebniculu celu fàra poarta [4]) entr' alu càruia „Crediu" se dîce: „si de acoló eara-sĭ venitorĭu, si judecatorĭu viiĭ si mortiĭ; er' nu: si eara-si va sà viia sà judece viĭ si mortiĭ, êlu voĭu emprumutá en vacantiele viitorĭe si Tî-l voĭu trimete.

De nu voĭu puté capetá dela Moldavi'a precuventarea predicarĭuluĭ de'n 1643, si deaca-lu aĭ M. Ta, Te rogu sà aĭbĭ bunetate a pune pre unu envetiacelu a mi-o decopiá si eu êĭ voĭu platí osteneal'a. [5])

Nu sciu unde asiu puté capetá deaca nu pe'ntru totu de a-un'a, celu putînu pre restempu de sĭese lune istori'a romanieĭ de Florianu Aronu [6]) si poesii-le lui Mumulĕanulu [7]), de'n carele amu numaĭ nisce fragmente.

Dorindu-Tĭ dela parentele lumineloru anni numerosĭ si putere cá sà potĭ depune pe altarĭulu natiuniĭ noastre cunoscintĭe ale literaturei eĭ, amu onore ame ensemná

Alu M. Tale Sĭerbu umilu
Cernautĭ 6 aprile 1857. Aron Pumnulu m. p. Prof.

Not'a. Amu publicat'o esactu dupa ortografi'a autoriului, cu carea e scrisa. Dein psaltirea lui Dosoteiu in urma amu castigatu trei esemplaria, dein cari doua cu poart'a originale, diversa de cea noua a' esemplariului dein Cernauti.

VI.

7 Apr. 1857.

Ar fĭ foarte bene de s'ar tiparí asta psaltíre, ce a devenitu foarte rara, pentru cà ea este antâĭ'a poesie romana, si en privintĭ'a versificatiuniĭ romane foarte enteresante. De'n ea se pot scoate regulele poesieĭ romane pentru sĭese feliurĭ de sîre, adeca pentru sîrele

1. de 6 encheĭeture.
2. de 8 encheĭeture.
3. de 10 encheĭeture.
4. de 12 encheĭature.
5. de 14 encheĭature.
6. de 16 encheĭature.

Ar fĭ pecatu naintea luĭ Dumnedĭeu si rusîne naintea oameniloru sà nu se tipareasca asta carte pretioasa, si cu unu tiparĭu maĭ frumosu de'n dîlele de asta-di, si sà nu o aĭba fia-care romanu en cas'a sa. Eu amu numeratu sîrele vĭersuale, elle sentu 8302, adeca tiparind câte 34 de sîre; cu titulele psalmiloru cu tot si cu precuventare ar esî la 17 coale.

Eu am cercetat si feliul sîreloru vĭersuale, ele se afla pre cumu se vede aicĭ.

Not'a. „Acì corespundentele adauge una tabela de 8 clasi de psalmi, de câte 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14 si 16 inchiaiature, si in alte doue de viersure bune si rele. Care inse, fiendu cà stà numai dein numeri, o trecemu.

[4]) La dn. Hajdeu, se afla unu Trebnicu completu.

[5]) I-s'a tramesu.

[6]) [7]) Le aveamu, dar' ne au peritu in revolutiune.

Er' scrisori'a se pote considerá cá unu Post Scrptum la cea dein susu.

VII.

Dnule redactoriu! Am onoro a Vi tramite:

1. Articlulu achisu sub a) rogandu-ve se bene volîti alu publicá in pretiuit'a folia periodica „Archivulu" er' aclusele acelui articlu se bene volîti ale administrá museului natiunale d'in Blasiu.

2. etc. — Zilah 1869, $^{13}/_{10}$. A. Cosma m. p.

ARCHEOLOGICU.

In partea resaritu-media di a Selagiului, sub polele Mesesiului, pre una vale strimta si romantica se estende comun'a romana Moigradu, in departare $1^1/_2$ ora dela Zelahu. De a supr'a comunei, in partea de resaritu, se radica promuntoriulu Magur'a. Costea de càtra media-di a Magurei si partile Mesesiului dein apropiarea Magurei se numesce Pometu. Magur'a, Pometulu, si giurulu Moigradului suntu loculu unei foste colonie romane, care dupa scrutarile archeologice si istorice s'ar' fi numitu Paralisum. Acesta colonia a fostu cea mai septemtriunale in Daci'a, a fostu un'a deintre cele mai insemnate, atâtu dein puntu de vedere alu marimei si situatiunei topografice, câtu si dein puntu de vedere strategicu, fiendu scutulu si puntulu de aparare contr'a barbariloru de nordu, contr'a Sarmatiei.

Si panà candu asi poté dá una descriere detaliata a acestei anticitati romane, grabescu a impartasî onoratului publicu romanu câte-va pasagie referitorie la obiectulu in cestiune.

Pre verfulu Magurei se estende unu siesu fromosu, unde se crede a fi fostu una fortaretia dacica. Romanii lui Traianu nimicindu acesta cetate, pre ruinele ei, pre Pometu si giuru, au pusu fundamentulu coloniei Paralissum. Totu ei au legatu coloni'a prein siosea cu cele alalte colonie. Sioseua, ce se vede si acumu la Moigradu, duce de una parte panà la Tihàu: acesta a fostu „vallum romanum" de catrà nordu in Daci'a. Pentru apararea acestui valu a fostu coloni'a militaria dela Moigradu si castre-le — castra stativa — dela Siebesiulu micu, Buciumu, S. Petru, Ungurasiu si Romit'a (Romiti'a?). Locurile castreloru si acumu se vedu er' sioseu'a amentita poporulu si adi o numesce „drumulu lui Traianu," care la Moigradu fiendu dein vallum romanum trecé prein comun'a Sacu, de acì pre la Romit'a si Ungurasiu panà la Vascapeu, de unde unu ramu in apropiarea S. Petrului trece preste riurelu valea Ungurasiului (Egregy) la Buciumu, er' lini'a principale duce catrà Clusiu.

Drumulu lui Traianu, la Pometu, in cele mai multe locuri si astadi e folosiveru, in padurea Moigradului trece pre lenga „baiste" de unde s'au sapatu pietrele de lipsa in colonia.

In centrulu coloniei, pre celu mai fromosu locu alu Pometului „la baserecutia“ se vedu urmele amfiteatrului. De aci se vede tote ruinele edeficialoru maretia, apaducteloru artificiosa. Una parte a Pometului e sub agonisire, er' alta parte e acoperita de padure si tufe; prein agri, mai alesu primaver'a, se afla multîme de bani romani, vasa, instrumente de casa si pietre scumpe scobite etc. Indiferentismulu, ce domnesce la noi in genere, a lasatu uitata pan' acumu coloni'a de la Moigradu; anticitatile numerose, ce s'au aflatu si se afla aci au trecutu si trecu in mane straine, — anume contele G. Andrasy dela Ghircei are una colectiune rara dein antecitati romane dela Moigradu. — Poporulu dein Moigradu si giuru in continuu afla bani, instrumente de casa, statue mai mari si mai mice, caramide cu inscriptiune, pietre cu sculptura etc., cari apoi le instraineza pentru câti-va cruceri. Preotîmea si inteligenti'a romana dein giuru au cea mai santa detorentia natiunale, cá luminandu poporulu se impiedece aceste instrainari, si se induplece poporulu a le cede gratis, seau pre lenga rescumperare, museului natiunale dein Blasiu.

Trei lune de cându locuescu in apropiarea Moigradului am venitu in posesiunea urmatorie-loru anticitati romane:

1. Una chaie de arama.
2. Unu falcariu de arama.
3. Una moneta dacica*) Inscriptiunea nu se vede pre dens'a, — numai in una parte se vede una figura asemene unei flori.
4. Una moneta de argentu, pre aversu cu capulu lauriatu alu lui Traianu si cu inscriptiune: IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. V. PP. — pre reversu SPQR. OPTIMO PRINC.
5. Una moneta de argentu, pre aversu cu capulu lauriatu alu lui Antoninu si cu inscriptiunea: ANTONINVS AVG. PIVS PP. TRP. XI. — pre reversu COS III.
6. Una moneta de argentu, pre aversu cu capulu imperatului si cu inscriptiune: ANTONINVS AVGVSTVS, — pre reversu: COS III.
7. Una moneta de argentu, pre aversu cu capulu laureatu alu imperatului si cu inscriptiune: IMP. CAESAR TRAIAN HADRIANVS AVG, — pre reversu: PM. TR. P. COS III.
8. Una moneta de argentu, pre aversu cu inscriptiune: GORDIANVS AVG. pre reversu: CONCORDIA AVG (?).
9. Doue monete de arama, si 3 monete de argentu, a caror'a inscriptiune n'am potutu decifrá.
10. Unu carneolu cu intaliune — intaglio — representa una figura mitologica, a carei tiparitura in cera se aclude aci sub ./· Acesta petra e cuprensa in ânelu; cuprenderea se vede a fi mai noua.

Anticitatile de sub numerii 1—8, am onore, ale aclude sub .||. cu rogare, se bene volîti ale administrá directoratului museului dein Blasiu, pentru a se depune in museu. Totu una data-mi tienu de placuta detorentia a amenti, cà anticitatile de sub nri. 1. 2. 5. 6. 7. si 8 mi-le a predatu dlu Andreiu Cibenschi, advocatu in Zelahu, cu scopu, ca se le transpunu in museulu natiunale dein Blasiu.

Afora de mai multe obiecte de mai pucina insemnatate, am aflatu si la Pometu in otarulu Sacului una pietra in lungime de $6^1/_2$ urme, cu urmatoriulu epitafiu:

D. M.
VICTORIA I
A—FRF VIX.
AN. XX P. AIC
V— LAP. AI RO
NVS LIBER
LIBERI—EB
M.

Zelahu 10 Oct. 1869. Andreiu Cosma.

— Multiemita caldurosa amendororu DDloru, cari au bene volîtu a ne inavutî tesaurulu natiunale cu obiecte atatu de pretiosa.

In câtu pentru inscriptiunile numiloru, avemu a oserbá, cà la nr. 4, mare parte a litereloru fiendu rose, a nevolia se pote verificá intrega lectiuneá, de câtu in vorbele: TRAIANO AVG. GER. DAC. — si optimO PRINC. — Er' la nr. 8, inscriptiunea, de carea si dn. Cosm'a se indoiesce, in aversu suna: — RBIA ORBIANA, AVG. adeca: Gneia Seia Herennia Sallustia BARBIA ORBIANA AVG., consoci'a imperatului Alesandru Severu, de pre la a. 226 d. Chr.

Er' in câtu pentru inscriptiunea lapidaria dein fine, ea nu pote fi decopiata cu acuratetia, si de acea a nevolia se pote decifrá. Noi propunemu inse decifrarea urmatoria: D. M. || VICTORIAE || AFRaE VIX. || AN. XX. P. AEsC || VLAP. APRO || NIVS LIBERtus || LIBERTaE Bene || Merenti.

*) E numai unu banutiu de fieru forte recente, de una fabrica cu anele-le fetioriloru nostri cele de arame si cu flore de asemene gustu.

(IV.)

FASTI-I ROMANI.

(Continuare dein Nr. XXXI.)

A. u. c.		A. d. Chr.
967.	— Messala	
	(A. Cattiu). Sabinu	214
968.	— Laetu II.	
	— Cereale	215
969.	A. Cattiu Sabinu II.	
	— Corneliu Anulinu	216

A. u. c.		A. d. Chr.
970.	C. Bruttiu Presente	
	T. Messiu Extricatu II.	217
971.	Imp. M. Opiliu Macrinu II.	
	— Oclatiniu Adventu	218
972.	M. Aureliu Antoninu (Elagabalu) II.	
	Q. Tineu Sacerdos II.	219
973.	M. Aureliu Antoninu III.	
	P. Valeriu Entychianu Comazon II.	220
974.	— Gratu Sabinianu.	
	— Claudiu Seleucu	221
975.	M. Aureliu Antoninu IV.	
	Imp. M. Aureliu Severu Alesandru	222
976.	L. Mariu Maximu II.	
	L. Rosciu Paculu Papiriu Aelianu .	223
977.	App. Claudiu Julianu II.	
	L. Bruttiu Quintiu Crispinu . . .	224
978.	— Fuscu II.	
	Ser. Calpurniu Dexter	
	Substit. L. Turpiliu Dexter	
	M. Macciu Rufu . .	225
979.	Imp. M. Aur. Alesandru Severu II.	
	L. Aufidiu (Quintiliu) Marcellu II. .	226
980.	— Albinu	
	— Maximu	227
981.	Modestu II.	
	— Probu	228
982.	Imp. M. Aur. Alesandru Severu III.	
	T. Cassiu Dio II. (istoricu-lu) .	229
983.	L. Viriu Agricolu	
	Sex. Catiu Clementinu	230
984.	— Claudiu Pompeianu	
	T. Flaviu Pelignianu	231
985.	— Lupu	
	— Maximu	232
986.	— Maximu	
	— Paternu	233
987.	— Maximu II.	
	— Urbanu	234
988.	Cn. (Claudiu) Severu	
	Ti. Claudiu Quintianu	235
	Piere Ales. Severu.	
989.	Imp. C. Juliu Maximinu Thrax	
	M. Pupieniu Africanu	236
990.	P. Titiu Perpetuu	
	L. Oviniu Rusticu Cornelianu . .	237
991.	— Betitiu Piu (Ulpiu)	
	— Proculu Pontianu	238
992.	Imp. M. Antoniu Gordianu (II) I.	
	M. Aciliu Aviola	239
993.	— Vettiu Sabinu II.	
	— Venustu	240
994.	Imp. M. Ant. Gordianu (III) II.	
	— Pompeianu	241
995.	C. Vettiu Atticu	
	C. Asiniu Praetextatu	242
996.	L. Arriu Arrianu	
	C. Cervoniu Papu	243
997.	— Septimiu Peregrinu	
	— Aemilianu	244
	Piere Gordianu.	
998.	Imp. M. Juliu Philippu	
	— Juniu Titianu	245
999.	— Presente	
	— Albinu	246
1000.	Imp. M. Juliu Philippu II.	
	M. Juliu Philippu Caesar . .	247
1001.	Imp. M. Jul. Philippu III.	
	Imp. M. Jul. Philippu fil. II. . .	248
1002.	L. Fulviu Aemilianu II.	
	L. Naeviu (Juniu) Aquilinu . .	249
1003.	Imp. C. Messiu Traianu Deciu II.	
	— Maximu Gratu	250
1004.	Imp. C. Messiu Deciu III.	
	Q. Herenniu Messiu Deciu Caesar .	251
1005.	Imp. C. Vibiu Trebonianu Gallu II.	
	C. Vibiu Volusianu Caesar .	252
1006.	Imp. C. Vibiu Volusianu II.	
	M. Valeriu Maximu Balbinu . .	253
1007.	Imp. P. Liciniu Valerianu II.	
	P. Liciniu Gallienu Aug. . .	254
1008.	Imp. P. Lic. Valerianu III.	
	Imp. P. Lic. Gallienu II. . .	255
1009.	(M.) Valeriu Maximu II.	
	— Glabrio	256

(Va urmá.)

NOTITIE DIVERSE.

— Gramatec'a nostra, se afla de vendiare, in Blasiu la dn. prof. J. M. Moldovanu, pentru cesti dein coce cu 1 fl. 50 cr. v. a. br.

— In nr. tr. p. 628 c. 1. lin. 12 de dein diosu, inderepta cercetatu in locu de carcatatu.

Nr. XXXIII. va apare in 15. Martiu vechiu a. c.

Editoriu: T. CIPARIU. Imprimeri'a SAM. FILTSCH (*W. Krafft*) in Sabiniu.